

Werkgroep Heemkunde Esbeek

Secretariaat:
J. F. C. van Helvoirt
Esbeekseweg 35
5085 EA Esbeek
Telefoon (04246) 347

F. Theuws

I.P.P.

Nieuwe Prinsengracht 130

1018 VZ

Amsterdam.

Esbeek, 18 september 1991

Beste Frans,

N.a.v. ons telefonisch gesprekje dinsdag jl. zou ik je enkele gegevens sturen aangaande de vele paalsporen die ik in een bouwput aantrof te Esbeek. Ik zou wachten tot de genomen foto's ontwikkeld zouden zijn. Daar dat nog wel enige tijd kan duren en ik het toch wel interessante plattegronden vond, stuur ik je alvast enige gegevens.

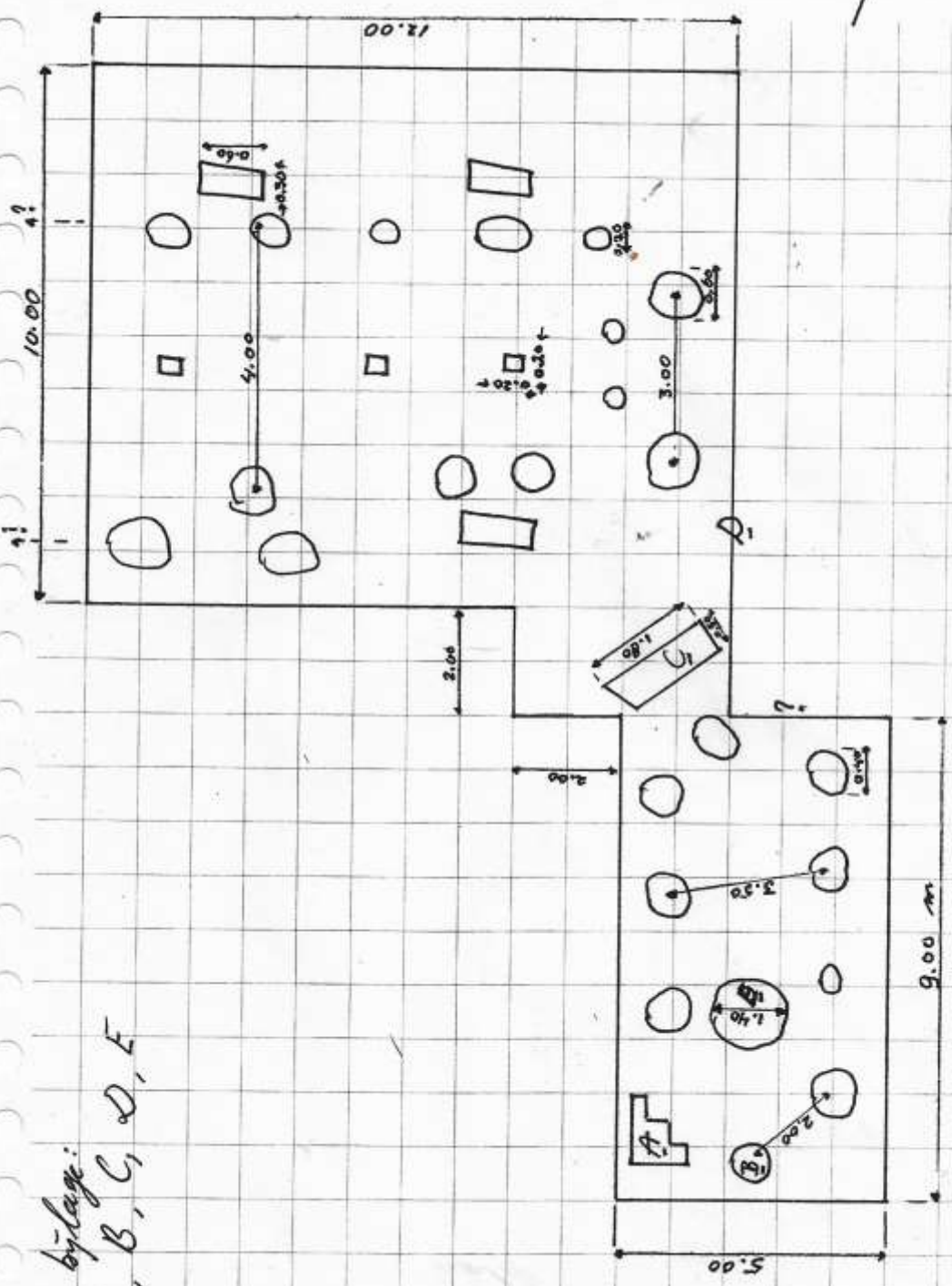
Zou je een voorlopige interpretatie willen geven en wat achtergrondinformatie omtrent deze materie? Dat laatste zou ik gecombineerd met plattegrond en detail-tekeningetjes en een foto in het dorpsblaadje van Esbeek willen plaatsen. De foto's stuur ik je zo snel mogelijk.

Ingesloten: -plattegrond
-bijlagen
-situatie bouwperceel
-scherf

Met vriendelijke groeten,

J.F.C. van Helvoirt.

Op bijlage:
A, B, C, D, E

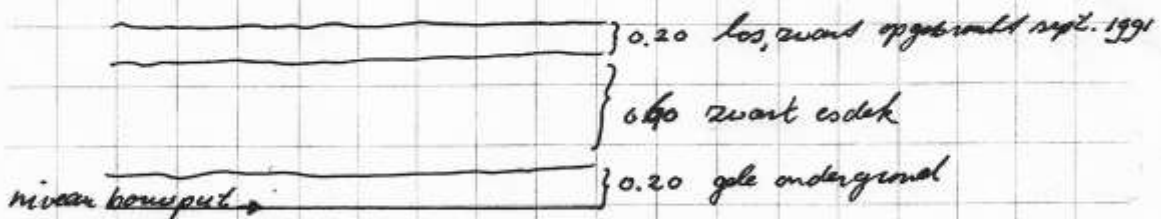

Bovenkant
Mosaard

(B) Nadat ik alle paalpoor 'geveegd' had om er zeker van te zijn dat het daadwerkelijk echte zand was, heb ik paalpoor B profiel geuitgevoerd. Zie in houd. (diepte 0.35 m)

(C) In de bovenste laag (0,5 m) lag bijgevoegde schuif.

(D) Profiel damwand:

De kraanmachinist graafde totale put 0.20 m, extra diep uit om de 'vele zwarte' vlekken weg te krijgen. Toen dat nog niet lukte liet hij het maar zo. Daarna vulde men de put met 'gebrild zand'. De reële diepte van paalpoor B is dus ± 0.50 m.

(E) Rond vlak vol met koolstof-resten.

Werkgroep Heemkunde Esbeek

Secretariaat:
J. F. C. van Helvoirt
Esbeekseweg 35
5085 EA Esbeek
Telefoon (04246) 347

F. Theuws
I.P.P.
Nieuwe Prinsengracht 130
1018 VZ
Amsterdam.

Esbeek, 20 oktober 1991.

Beste Frans,

Ingesloten tref je de foto's aan die ik in de bouwput op 17 september maakte. Bij de foto's heb ik de bewuste fragmenten gearceerd weergegeven. Jammer dat ik geen overzichts-foto van de totale plattegrond kon nemen (geen groothoeklens!). Nu beseft ik des te meer dat goede opnamen uitermate geschikt zijn voor oppervlakte-interpretatie.

foto 1: -links onder betreft een electriciteitskabel
-de vierkante aftekening is achter de damwand niet zichtbaar
-ook werd een greppel (gracht) geheel uitgegraven (zie aangehecht kaartje)

foto 2: -3 ronde paalgaten heb ik op de eerder gestuurde plattegrond niet aangegeven

foto 3: -ook hier zie ik nu meer sporen, die me eerder niet zo opvielen

foto 4: -de achtkantige merkwaardige figuur ligt meer gedraaid dan ik op de eerste plattegrond aangaf. Een fragment is geprofileerd.

opmerking:

Foto 1 en 3 geven mij de indruk 2 plattegronden weer te geven.

In deze omgeving moet 'tguet ten Horenpole' gelegen hebben.

In 1310 genoot de kapitteldeken van Hilvarenbeek hieruit per jaar 2 mud gerst.

Vervolgens is het ook de omgeving waar de Esbeekse windmolen gestaan moet hebben.

In het leenboek van Jan 3^e (1312-1355) is sprake van "...mansus terre de Pomerio cum apendiciis de molendini venti apud Hildewarenbeke...". Afhankelijk van dit "...tguet ten Bogharde..." waren een roggepacht, een mansus en een windmolen, "...ende steet in doude Loke." De mansus is de gelocaliseerde hoeve "ten Clapstert", iets ten westen van de bouwput gelegen.

De molen verhuisde naar Hilvarenbeek tussen 1390 en 1452, waar een opvolger nu nog staat. In 1530 lag op de bewuste plaats het "erf van meester Aerts van Tulder, gehayten den Beecksen hoff". Diezelfde mr. Aert van Tuldel erfde als onmondige kleinzoon het bovengenoemde leengoed "ten Bogharde" in 1478.

J. van Helvoirt
Esbeek

UNIVERSITEIT VAN AMSTERDAM

IPP

Instituut voor Pre- en Protohistorische Archeologie Albert Egges van Giffen

oor nummer:
uw schrijven:
contactpersoon:
doorkiesnr.: Dr. F. Theuvs
datum: 020 525 5174
onderwerp: 7 december 1991

IPP
Nieuwe Prinsengracht 130
1018 VZ Amsterdam
Tel.: (020) 525 5830

aan:

J.F.C. van Helvoirt
Esbeekseweg 35
5085 EA Esbeek

Beste Jan,

Hierbij dan een reactie op jouw brieven. ^W
Eerst wil ik kort ingaan op de archeologie dan kort op de historische gegevens.

In de eerste plaats lijkt het mij duidelijk dat er sprake is van middeleeuwse nederzettingssporen. Ze zijn natuurlijk moeilijk te dateren op basis van één scherf, maar wat ik zo op de foto's zie en met de scherf in de hand denk ik dat een datering in de 12de eeuw het meest waarschijnlijk is. Zeker is dit natuurlijk niet. Het reconstrueren van gebouwplattegronden op basis van de foto's en de tekeningen is, vooral gezien de geringe oppervlakte die vrijgelegd is, moeilijk te doen. Het enige wat wel gedaan kan worden is zeggen dat er vermoedelijk sporen van een of twee gebouwen te zien zijn. Hoe die er precies uitzagen is dus niet duidelijk. Ik heb de foto's opgeplakt met de plattegrond eronder en daaroverheen weer een calque-papiervel overheen gelegd met daarop aangegeven de sporen. Ook heb ik aangegeven welke sporen eventueel tot eenzelfde gebouw kunnen behoren.

Op foto 1 is het meest te zien. Ik denk dat er sporen van twee gebouwen te zien zijn. Er zijn grote sporen, waarvan de vulling soms voor een deel uit wit, uitgeloozd zand lijkt te bestaan. Deze grote kuilen kunnen tot één gebouw behoren. Twee kuilen zijn bij het uitgraven van de greppel door de machinist voor een deel verstoord. Deze kuilen zijn door mij op de calque met groene streepjes gemarkeerd en ik heb er een groene lijn tussen getrokken. Ieder paar palen kan het gebint van een gebouw gevormd hebben. Meer valt er vermoedelijk niet over te zeggen. Over de vorm van de plattegrond en het gebouw durf ik niet veel meer te zeggen.

Mogelijk liggen er ook sporen van een tweede gebouw. Het betreft kleinere kuilen, die echter wel dezelfde kleur vulling hebben, met uitzondering van het witte zand. Zij zullen ongeveer even oud zijn. Deze sporen heb ik met rode puntjes gemarkeerd en er rode lijntjes tussen getrokken. Wellicht zijn het de sporen van een klein bijgebouw. Van de overige sporen valt weinig te zeggen. Of de rechthoekige sporen in het midden iets belangrijks voorstellen durf ik niet te zeggen.

UNIVERSITEIT VAN AMSTERDAM

IPP

Instituut voor Pre- en Protohistorische Archeologie Albert Egges van Giffen

oms nummer:
uw schrijven:
contactpersoon:
doorkimnr.:
datum:
onderwerp:

IPP
Nieuwe Prinsengracht 130
1018 VZ Amsterdam
Tel.: (020) 525 5830

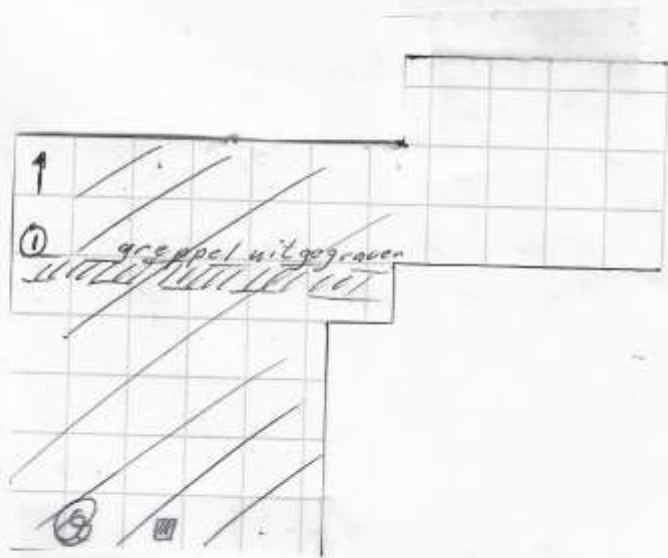
aan: Historische gevens.
Ik kan het natuurlijk niet allemaal beoordelen zonder goede bronvermeldingen. Ik heb in het Esbeek-boek gekeken en iets wordt me nu wel duidelijk namelijk dat er te Esbeek enige achterlenen lagen van het goed ten Bogaarde dat te Hilvarenbeek lag. Die achterlenen waren dan de hoeve de Klapstaart en de windmolen. Ook is er een leengoed ten Loke. MAAR: "ende steet in doude Loke" moet waarschijnlijk zijn: "ende steet in d' oude Bōke". Met Bōke wordt boek bedoeld dat is een ouder leenregister waaruit deze vermelding is overgenomen. Ook lagen er enige lenen bij het Kraanmeer. Er zijn dus twee hoeven die genoemd worden: Klapstaart en Borenpoel. Of de sporen van de nederzetting die nu gevonden is iets met een van deze goederen te maken heeft kan ik niet beoordelen. Daarvoor is het noodzakelijk precies te weten waar ze lagen.

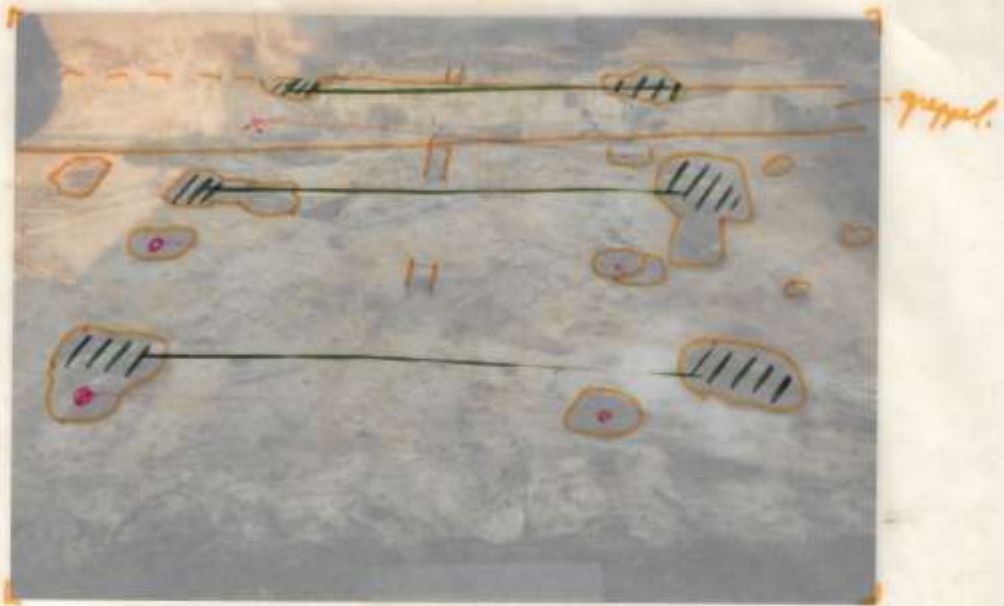
→ mee.
Loke
=

Ik hoop dat je hier iets mee kan doen. Voor Esbeek is van belang dat er sporen van bewoning in de Volle Middeleeuwen zijn aangetroffen. Interessant lijkt mij in een groter verband de ligging van de nederzetting in het landschap. Ik denk dat er in Esbeek een fraai voorbeeld ligt (als alles gevonden zou worden) van de omstandigheid dat de bewoning in de Vroege Middeleeuwen op de hoge koppen ligt (die dus met grondwatertrap VII en dat vanaf de Volle middeleeuwen (950-1300) de nederzettingen nog wel op de hoge gronden liggen maar dan meer aan de rand en dat in de late middeleeuwen alles verplaatst naar de lage delen van het landschap. Het valt te veronderstellen dat nederzettingen als Esbeek, Groenstraat en Hoogeind ontstaan zijn doordat nederzettingen op de hoge gronden verplaatst zijn naar de huidige gehuchten. Een van die plaatsen uit de Volle Middeleeuwen heb je nu terug gevonden. Ik heb op de grondwatertrappen kaart aangegeven waar de meeste kans is andere middeleeuwse nederzettingen aan te treffen. Het zal niet meevallen ze te vinden vanwege de plaggendecken, maar toch! Grote kans liggen er nederzettingen op plaatsen waar grondwatertrap VI en VII bij elkaar komen zoals op plaatsen met een kruisje aangegeven. Opgraven zal er van onze kant helaas voorlopig wel niet inzitten vanwege onze activiteiten in Geldrop waar we dezelfde problematiek bestuderen.

Met vriendelijke groeten

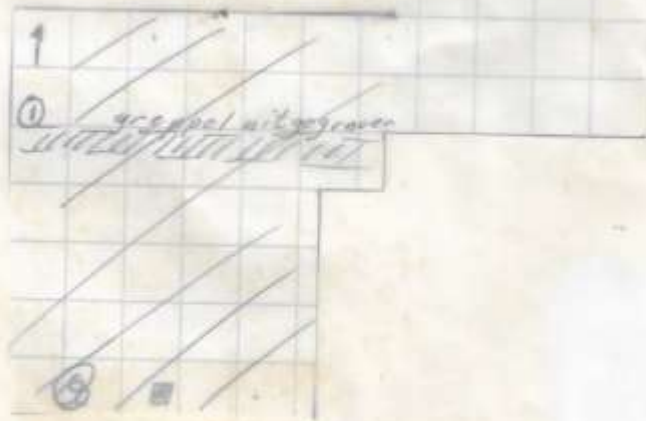
Frans Theuvs

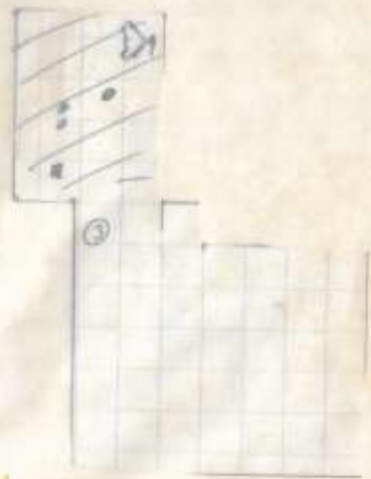
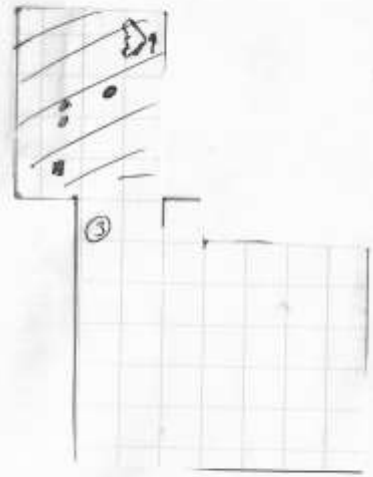

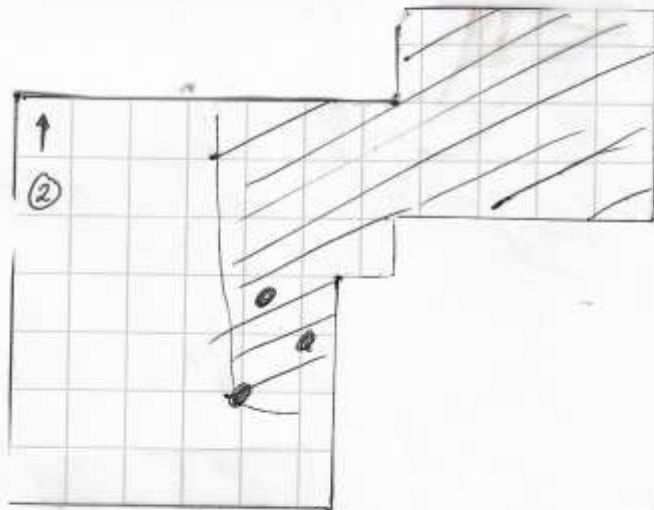
/// = wellicht van een zelfde gebouw

• - wellicht van een tweede gebouw

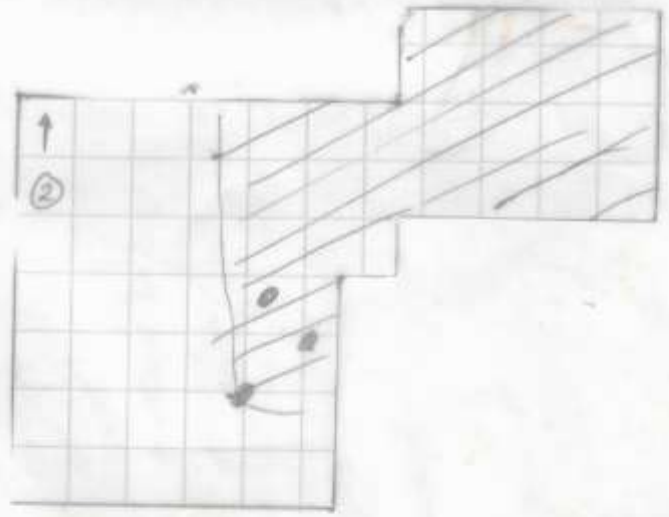
vermoedelyk
huizen van een groot
gebouwd

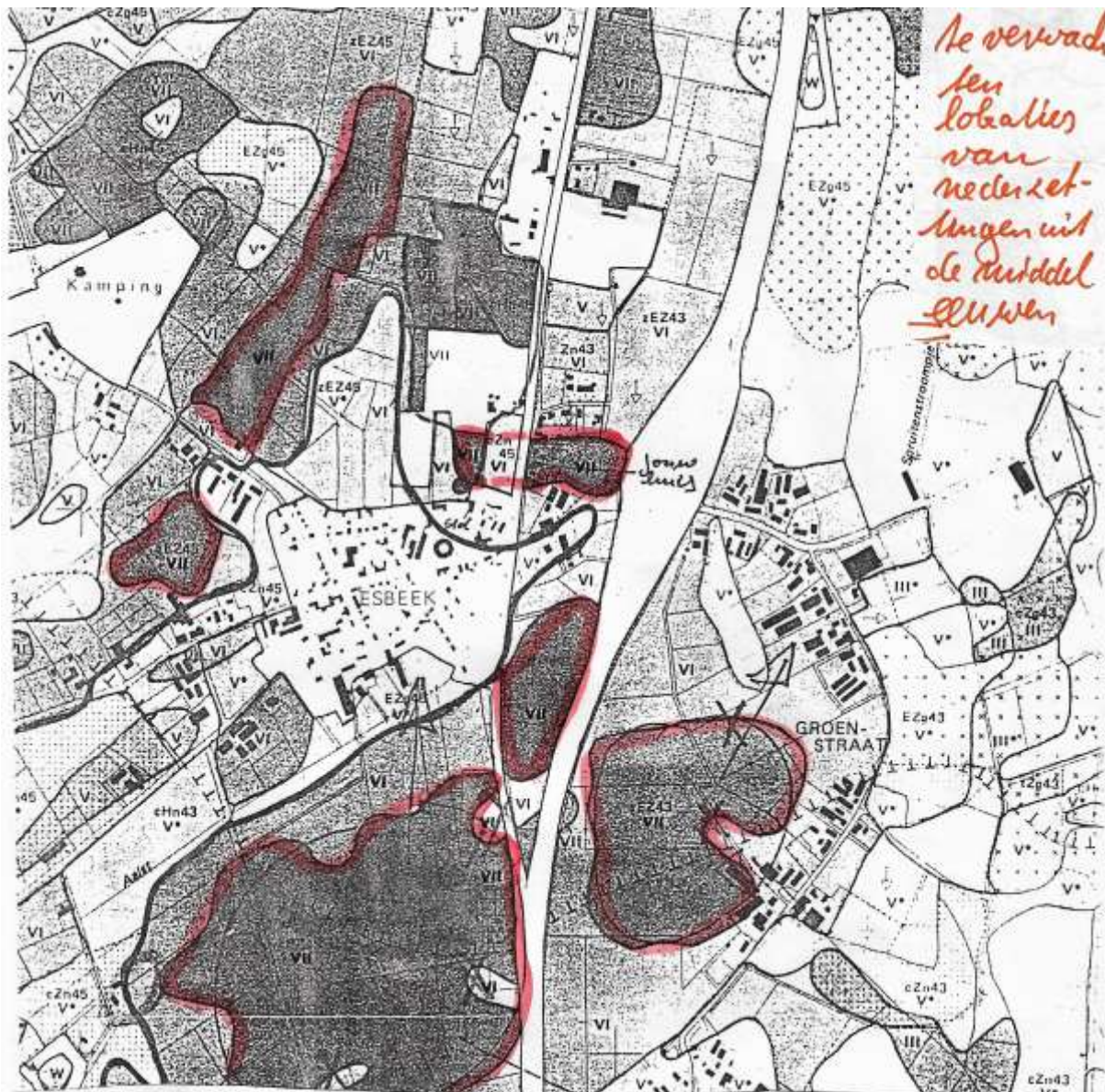

pupul.

schicht 2. kulturen

te verwachten
 ten lokaties
 van medezet-
 tingen uit
 de middel
 Eluven

grond water nappen kaart
 VII = hoog
 VI = relatief hoog sans al wat aan de lage
 kant ->
 de rest is eigenlijk al een beetje vochtig of
 nat
 hoe donkerder hoe hoger
 (in hoger)